

Művészeti értelmező szakszótár

Absztrakció - *latin* eredetű szó, elvonatkoztatást jelent, a művészetben belül a leglényegesebb dolgok kiemelését és általánosítását.

Absztrahálás - *lat.* elvonatkoztatás.

Acélmetszet - grafikai eljárás, amelynek során acéllemezből vésik, majd savval maratják a rajzot. Népszerű mélynyomású illusztrációnyomtatási technika.

Action painting - *angol* kifejezés, egyszerre elvont és expresszív festői stílus, mely a magyar szakirodalomban absztrakt expresszionizmusként ismert.

Akt - a művészetben a meztelen női- illetve férfi test.

Akvarell - vízfestésű kép és maga a festészeti mód. Gyakran vázlatok készítésére használják a festők.

Akvatinta - a rézkarc olyan változata, amely árnyalatgazdagságával a tusarajz hatását kelti.

Anamorfózis - *gör.* átváltozást, átalakulást jelent. Eredeti művészeti értelmezése szerint perspektíván alapuló, torzítottnak tűnő kép, amely megfelelő szögből eredeti formáját mutatja. A mi értelmezésünkben olyan alakzatok, amelyekbe többféle formát képzelhetünk bele a műalkotás szemléletkor.

Antik - *latin* eredetű szó, amelyet a régi görög-római világ művészetének vagy a régi művészet és kultúra, ódon, régi tárgyak megjelölésére használnak.

Applikáció - *latin*, a művész valamilyen idegen anyagot használ az alapon amivel dolgozik.

Archaikus - *gör. lat.* eredetű szó (régies, kezdetleges), ezzel a szóval valamely művészet fejlődésének korai, kezdetleges szakaszát jelölik. Főként a görög művészet kezdeti korszakának jelzője (Kr. e. VII. sz.).

Atelier - *francia* eredetű szó, jelentése műterem, műhely.

Attribúció – egy műtárgy, műalkotás kapcsolása konkrét személyhez, műhelyhez, iskolához, országhoz. A készítés helyének és körülményének, a mesternek a meghatározása.

Aukció – *latin* eredetű szó, műtárgyak nyilvános árverése.

Avantgárd – *francia* katonai kifejezésből ered, elővédet, előőrsöt, élenjárót jelent. A köznyelvben új, modern irányzatok összefoglaló elnevezéseként honosodott meg.

Azsúr – *francia* eredetű szó, vászon szegélydísze, a széléről kihúzott szálak révén nyerik.

Barokk – eredetileg *olasz* szó, a XIX. sz. közepe óta a reneszánsz stílust követő művészeti irányzat neve. A reneszánszra jellemző fegyelmezett mértani rendet a szabálytalanság váltja fel.

Batik – indonéz eredetű textilfestési eljárás.

Biedermeier – *német*, a közép-európai klasszicizmus polgári változata, amely elsősorban a berendezőművészet és festészet stílusa volt a múlt század első felében.

Biszter – bükkfakoromból nyert barna akvarellfesték, illetve az ezzel készült munka.

Bizánci művészet – az egykori Keletrómai Birodalom IV-XV. századi művészete. Átmenete képezett a népvándorlás kori pogány és a keresztény román kultúra között.

Büsztt – mellszobor vagy mellkép. Általában a fejet és a nyakat, esetleg a vállakat is ábrázolja.

Chinoiserie – *francia* szó, a kínai, illetve kínai stílusú, kínait utánzó műtárgyak gyűjtőneve. Kínai ízlésű díszítmények Európában készült (mű)tárgyakon, melyek különösen a XVIII. században voltak divatban.

Cinquecento – az *olasz* szó eredeti jelentése ezeröttszázas évek. A XVI. századi itáliai művészet összefoglaló neve.

Cizellálás – végső felületi megmunkálás szobor vagy ötvösmunkákon, a részletek gondos finomítása. Nemesfém felületének vésővel történő művészi díszítése.

Clair-obscur – *francia* kifejezés, jelentése “fény-árnyék”. A festői előadás azon módja, amelynél a kép főrészeit erős fény emeli ki, amelynek hatását növeli az árnyékok mélysége.

Craquelé – *francia* szó, magyarul “repedezett”-et jelent és ilyen hatású mázat jelöl. A régi olajképek repedezettségét is ezzel a szóval jelölik.

Csendélet – a festészetnek az a műfaja, amely élettelen tárgyakat (gyümölcsök, virágok, apró holmik, műtárgyak, stb.) ábrázol.

Dadaizmus – modern művészeti irányzat, rokon a futurizmussal és a theoretikus anarchizmussal. Az irányzat az első világháború alatt fejlődött ki, s már hanyatlóban van.

Dagerrotípiá – kezdetleges fototechnikai eljárás, minden felvételnél egyetlen fénykép készült. Az eljárást a múlt század derekán találta fel egy francia festő.

Datálás – *latin* eredetű szó, a műalkotások kormeghatározását, keletkezési idejének megállapítását jelenti.

Dekoráció – *latin* eredetű szó, jelentése díszítés, díszítmény, érdemrend.

Delfti fajansz – Delft németalföldi városban a XVII. század óta készített ónmázás fajanszok összefoglaló elnevezése.

Design – *angol* szó, jelentése rajz, terv. Ma a szót a huszadik századi nagyipari művészet legtöbb fajtájára alkalmazzák (például a ruha-, bútor-, reklámgrafikusok munkáját egyaránt így nevezik).

Dessin – a rajz *francia* neve, a textilterveket is így hívják.

Dioráma – *görög* kifejezés, áttetsző anyagra készült festmény, amely mindkét oldaláról más és más képet mutat.

Dublírozás – eredetileg *francia* szó, jelentése kettőzni. A restaurátorok az elszakadt, hiányos vásznat új vászonra ragasztják, majd a kettőt vasalják és szárítják.

Ducento – az ezerkétszázas évek *olaszul*, a XIII. századi itáliai művészet összefoglaló elnevezése.

Eau forte – a kifejezés “erős vizet” jelent *franciául*, a rézkarc francia elnevezése az eljárásban használt savakról.

Eklektika – *görög* szó, a XIX. század második felének építészeti és iparművészeti stílusa, amelynek jellegzetessége, hogy egy művön belül több stílus elemeit használja föl.

Enkauszтика – *görög* eredetű szó, az antik görög művészetben kifejlesztett viaszfestési eljárás, amelyben a festéket egy felhevített festőkéssel a felületre égetik.

Environment – *angol* szó, olyan műalkotást nevezünk így, amely nagyméretű, olykor egész helyiséget megtöltő térkompozíció.

Érem – kerek alakú, egy vagy kétoldalas, kisméretű fém dombormű, általában valamilyen alkalomra készítik, osztják szét.

Esztétika – *görög* eredetű szó, a művészetek (képzőművészet, iparművészet, építészet) legáltalánosabb jelenségeit és összefüggéseit feltáró tudomány.

Experimentális – így nevezik a hetvenes-nyolcvanas évek új avantgárd művészetét. A szó eredeti jelentése kísérleti.

Expresszionizmus - *fr.* az a képzőművészeti irányzat, melynek jellemzője az érzelmek kivetítése, felfokozott, olykor szélsőséges, de kifejező módon. Irodalmi megfelelője is létezik, mindkét ága a tizenkilencedik, huszadik század fordulóján alakult ki.

Expresszív - *lat.* kifejező.

Faktúra – *latin* eredetű szó, tárgyak, műalkotások felületének a kivitelezéséből (anyag sajátosságai és megmunkálási módja, ecsetkezelés és festékhasználat) fakadó és a látványt is nagymértékben befolyásoló sajátos mód és minőség.

Fametszet – olyan grafika, amelynek dúca keményfából (körte vagy puszpáng) készült. Könyvillusztrációként a huszadik század elejei népszerű technika volt.

Fenekbélyeg – a készítő gyár, műhely vagy mester benyomott vagy festett, máz alatti vagy máz feletti jelzése a kerámiatárgyak alján.

Festészet – a képzőművészet egyik fő ága, légyege a sík felületen színes anyaggal történő ábrázolás.

Figuratív – *latin* eredetű szó, olyan modern művészeti ábrázolás, amelyen a valóság felismerhető, azonosítható elemei szerepelnek.

Fin de siècle – *francia* eredetű szó, jelentése századvég. A századforduló új művészetének, a szimbolizmusnak és a szecesszióknak az összefoglaló elnevezése.

Fluxus – *latin* szó, jelenkori művészeti irányzat, amely a művészi tevékenységet folyamatként fogja fel. A művészek akciókat bonyolítanak le, és ezeket rögzítik videón, szövegben vagy fényképen.

Fotográfia – a fényképezés művészete, illetve mestersége. Valóság-látványok reprodukálása fényérzékeny lemezek segítségével.

Fotografika – olyan fénykép, amelynek grafikai hatása van.

Fotogram – absztrakt kompozíció, amit fényérzékeny papíron alakítanak ki.

Freskó – *olasz* eredetű elnevezés. Falfestészeti eljárás, ahol a művész a még friss, nedves vakolatra dolgozik és így a festék több milliméter mélyen felszívódik.

Frontalitás - *latin* eredetű szó, a keleti művészetnek (elsősorban a szobrászatnak) az a jellegzetessége, hogy a művész az alakot a nézővel teljesen szembe fordulva ábrázolja; egy függőleges egyenes, amely az orron és a köldökön vezet át a testet két egyforma, szimmetrikus részre osztja.

Futurizmus - huszadik századi művészeti irányzat, amelynek témája a gépi világ, a technika, a jövő.

Gemma - *latin* szó, olyan drága- vagy féldrágakő, amelyet figurális ábrázolással díszítenek.

Geometrikus - jelentése mértani, a művészet egyes korszakait, műfajait, illetve műveit mértani díszítés jellemzi.

Gesztusfestészet - az action painting magyar elnevezése.

Glüptika - művészi vésés.

Gótika - a késő középkor művészeti stílusa.

Gouache - *francia* eredetű szó, vízfesték, amelynek színei az adalékanyagok folytán nem keverednek egymással.

Graffiti - falrajz, falfirka. Köztereken található rajzok, firkált szövegek összefoglaló elnevezése.

Grafika - *görög* eredetű szó. A képzőművészet egyik fő ága, általában színek nélküli, vonalakkal történő ábrázolás.

Grain de riz - *francia* kifejezés, amelynek jelentése rizsszem. Porcelándíszítési technika; először Kínában alkalmazták, majd Európában is elterjedt.

Grand art - *francia* kifejezés, a magyar képzőművészet (festészet, grafika, szobrászat) megfelelője.

Gravírozás - *francia* szó származéka, rajz vagy írás vésése kőbe, fémbe, üvegbe.

Gravure - *francia* eredetű szó, jelentése metszet.

Happening - az *angol* szó jelentése történés, kortárs művészeti irányzat, amely az ötvenes-hatvanas években terjedt el. A művész olyan eseményt rendez, ahol váratlan, meglepő dolgok történnek.

Hellenizmus – *görög* eredetű elnevezés, az antik görög művészet i. e. IV-I. század közötti időszaka.

Hidegtű – rézkarckészítési mód, egy ceruza formájú tűvel közvetlenül a lemezre rajzol a művész. A grafika rajzos jellege felerősödik.

Hyalith – a biedermeier üvegek fekete vagy sötétvörös, átlátszatlan anyagának elnevezése. Neve az azonos nevű opálféleség és a *görög* üveg (hüalosz) szó származéka.

Idol – eredetileg a pogány istenszobrok elnevezése, ma a durván faragott, egyszerű, az archaikus kultúrák kisméretű kultikus emlékeinek jelölésére használják.

Ikon – görög eredetű kifejezés, a görögkeleti egyházművészetben a falfestménytől megkülönböztetett szentkép vagy táblakép.

Ikonográfia – görög eredetű szavak származéka, a művészettörténeti témák tisztázásával, csoportosításával és fejlődésével foglalkozó tudomány.

Illuminátor – latin kifejezés, a kéziratos kódexek festőjét nevezték így.

Illusztráció – latin szóból származó kifejezés, amelynek jelentése magyarázat. A könyvek képes ábráit nevezik így.

Illuzionizmus – latin eredetű szó, a késő barokk festészetnek az a művészeti törekvése, hogy festett architektúrával kelti valóságos architektúra és ezzel gazdag térillúzió képzetét.

Impresszionizmus – a latin impressio (“benyomás”) szóból ered, az első modern művészeti irányzat, amely az ezernyolcszázad évek végén bontakozott ki Franciaországban.

Informel – francia eredetű szó, jelentése kötetlen, szabad. Az ötvenes-hatvanas évek nonfiguratív, absztrakt festészetének összefoglaló angolszász elnevezése.

Inkrusztáció – latin szóból származó kifejezés, berakási típus, a márványfalat vagy –padlót színes márványlapocskákkal meghatározott minta szerint díszítik.

Installáció – latin eredetű szó, a kiállítási grafika és építészeti háttére, nevezik így az egész teret megtöltő térkompozíciókat is.

Intarzia – olasz szó, a berakásnak az a típusa, amikor a fából készült faburkolatot vagy bútort meghatározott minta szerint kivágott, eltérő színű vagy érezetű falemezzel díszítik.

Iparművészet – a tágabb értelemben vett képzőművészet, a vizuális kultúra azon ága, amelyhez a tárgyalkotó és a környezetet díszítő műfajok tartoznak.

Irizálás – görög kifejezés, az üveg- és kerámiatárgyak színjátzó, gyöngyházként csillogó, fémes fényét jelöli.

Japonizmus – a japán művészeti stílusok hatása az európai művészetre.

Jugendstil – német szó, a szecesszió Németországban honos elnevezése.

Kakiemon – Európában is elterjedt egyszerű virágmintájú japán porcelándíszítő stílus.

Kámea – olyan drága- vagy féldrágakő, amelyet domborműves ábrázolással díszítenek.

Kánon – görög eredetű szó, a méretekre, arányokra, színezésre, tematikára, elhelyezésre, kompozícióra vonatkozó előírások összessége, amelyet egy adott kor művészete alkot és magára nézve kötelezőnek tart.

Kazetta – olasz kifejezés, művészi kivitelezésű kis láda, amely fából, fémből, elefántcsontból készülhet. Így nevezik a kazettás mennyezet alapegységeit is.

Kékfestés – textilfestési eljárás, amelynek során a vászonanyagot nyomott mintával díszítik.

Kerámia – más néven agyagművesség, fazekasság. Az iparművészet és a kézművesség egyik legrégebbi területe.

Khitón – az ókori görögök gyapjából vagy vászonból készült ingszerű alsóruhája, amelyet nők és férfiak egyaránt viseltek.

Kinetikus művészet – görög eredetű szó, az ötvenes-hatvanas évek mozgó, hangot adó, világító szobrainak összefoglaló elnevezése.

Kisplasztika - *művészeti szakkifejezés*, a szobrászatban mindazoknak a műalkotásoknak az összessége, amelyek az életnagyságnál kisebbek és rendszerint belső terek dekorációjának részei.

Klasszicizmus – művészeti stílus, a XVIII. század második felében Franciaországból indult ki. Az ókori kultúra és részben a reneszánsz elemeit elevenítette fel.

Klasszikus – *latin* eredetű szó, az antik görög és római kultúra elnevezése. A művészet legkiemelkedőbb darabjait nevezik klasszikusnak.

Kollázs – *francia* szó, papírok, fényképek, képnymatok egymásra ragasztott montázsa, a huszadik században elterjedt technika.

Kolorit – *latin* szó származéka, a művész színhasználatát, színvilágát, a mű színhatását jelöli.

Komplementer színek – *francia* eredetű szó; azon színek, amelyek egymással összekeverve fehéret adnak.

Kompozíció – képzőművészeti mű elnevezése, az alkotás szerkezete, elemeinek elrendezése, belsőstruktúrája.

Komputeres művészet – számítógép segítségével kialakított gazdag színek kompozíciók és látványos montázsok.

Konstruktivizmus – modern művészetirányzat, amely mértani alakzatokra egyszerűsítette a világot. A kubizmus elveit fejlesztette tovább.

Kontraposztó – *görög* szóból származik, az emberi test, illetve mozgásának ábrázolására vonatkozó kompozíciós elv. Lényege, hogy a csípő, illetve a vállak vonala a mozgás során ellentétes irányt vesz fel.

Kontúr – *francia* szó, jelentése körvonal.

Koré – *görög* lányszobor, testén redős khitón.

Korongolás – agyagedény formálása fazekaskorongon.

Körkép – jelentős történelmi eseményt nagyméretű, látványos panorámaszerűen, többnyire körbefutó képen, illetve képsorozaton bemutató ábrázolás.

Körplasztika – a művész a szobrot nem egy nézetre tervezi, az alkotás körbejárható.

Kréta – mükénéi művészet – Kréta szigetén és Görögország déli részén az i. e. I. évezred kultúrája.

Kroki – *francia* szó, jelentése vázlat.

Kubizmus – a *francia* kocka szóból ered, a XX. század egyik legjelentősebb művészeti irányzata. A művészek a látványt mértani formákra bontották, és a tárgyak valóságos összefüggéseinek tudatában állították újra össze.

Kúrosz – ruhátlan ifjú a görög szobrászatban.

Lakkművesség – a fatárgyakra vastagon felvitt lakkréteg jól faragható, festhető és berakással díszíthető.

Land art – *angol* kifejezés, jelentése “tájművészet”. Kortárs művészeti irányzat, amely témáját és eszközeit a tájból meríti.

Lavírozás – *francia* eredetű szó, a papír felületen a festéket vagy tust vízzel hígítják, így árnyalatok alakíthatók ki, illetve összefolyathatók a színek.

Lazúrozás – a festék hígításával, vékony olajfestékrétegek egymásra festésével egymáson áttetsző felületek gazdag színhatást nyújtó kialakítása.

Leporelló – harmonikaszerűen szétnyitható, illetve összecsukható képeskönyv vagy prospektus.

Litográfia – *görög* szavak származéka, kőnyomat vagy kőrajz.

Luminista – *latin* eredetű szó, olyan művész, festő, aki számára a fény a legfontosabb kifejezési eszköz.

Lüsster – *francia* szó, amelynek jelentése csillogás. Üveg- és kerámiatárgyak fémes felülete, illetve máza.

Madártávlat – olyan ábrázolási mód, amelyben a dolgokat felülről és távolról látjuk.

Magdaléni kultúra – az őskőkori kultúra virágkora, az i. e. 100 000 és 10 000 között. (Ebben az időben készültek a legszebb barlangfestmények és díszes kőeszközök.)

Majolika – ónmázás edények elnevezése.

Makett – a készülő műv kisméretű, arányos modellje, valóság-hű vázlata.

Makramé – *arab* eredetű szó, csomózott kézimunka, amelyet általában faldísz, szatyor, táska készítésére használnak.

Mandala – lámaista művek, illetve szertartások sematikus ábrázolása.

Manierizmus – *olasz* eredetű kifejezés, a reneszánszból a barokkba átvezető stílus elnevezése.

Márványozás – márvány hatású, a márvány színes erezetét utánzó felületek kialakítása stukkón, papíron, üvegen.

Nonfiguratív - *művészeti szakkifejezés*, a művészetnek az a szemlélete, amely az emberi és egyéb élőformák elhagyásával vagy mellőzésével dekoratív, elvont megjelenítésre törekszik.

Plakett - *francia* eredetű szó, az éremművészetben és a szobrászatban elterjedt kör vagy más formájú, dombormű díszítésű vagy vésett, fémötvözetből készített lapocskák.

Terrakotta - *olasz* eredetű szó, máz nélkül kiégetett agyagot jelent. Az ebből készült használati tárgyak és szobrok gyűjtőneve.